

тар. Але ў больш абстрактных кампазіцыях мастак шырока выкарыстоўвае пастозны мазок пэндзля. У яго стылі адчуваецца сувязь з кіеўскай мастацкай школай таго часу.

Пытанне аб часе выканання і мастаку слаўгарадскіх размалёвак непасрэдна звязана з выяўленнем іх заказчыка. Сярод евангельскіх сюжэтаў тут нечакана з'яўляюцца выявы св. Дзімітрыя Вялікапакутніка і мітрапаліта Дзімітрыя Растоўскага (1651—1709), вядомага рэлігійна-культурнага дзеяча ўкраінскага паходжання, звязанага і з Беларуссю. Ён праславіўся ўкладаннем шматгоных Жыццй святых (Чэці-Мінеі), якімі праслаўная царква карыстаецца і цяпер. Святые адлюстраваны ў рост, у архірэйскім адзенні, з посахам у правай руцэ, левая пакладзена на раскрытую кнігу на стале. Полка з радамі тоўстых кніг у скураных пераплётах на заднім плане нагадвае аб працы над згаданымі вышэй Чэціямі-Мінеямі. Відавочна, выявы ажно двух святых Дзімітрыяў маюць патранальны сэнс. Найперш, яны могуць быць звязаны з асобай Дзімітрыя Міхайлавіча Галіцына (1721—1793), стрыечнага брата фундатара Слаўгарадскай царквы

Аляксандра Міхайлавіча Галіцына. Гэта вядомы дзяржаўны дзеяч і дыпламат, пасол у Парыжы і Вене, ён падрыхтаваў сустрэчу аўстрыйскага імператара Іосіфа з Кацярынай II у Магілёве. Праславіўся і як мецэнат мастакоў і вучоных, завяшчаў вялікія грошы на пабудову Галіцынскай бальніцы ў Маскве, у царкве якой быў пахаваны Аляксандр Міхайлавіч Галіцын.

Аднак такой замантывай гіпотэзе прычыць герб сярод размалёвак, які не належыць Галіцыным. Таму, пакідаючы вырашэнне гэтай праблемы на будучае, варта з жалем адзначыць, што выдатнейшы помнік выяўленчага мастацтва Беларусі мяжы XVIII—XIX ст. фактычна загінуў у наш час. Гэта з'яўляецца вялікай стратай для беларускай культуры, таму што размалёўкі царквы Раства Багародзіцы былі апошнім комплексам манументальнага жывапісу такой мастацкай вартасці. Да таго ж яны не пашкоджаны так званымі «панаўленнямі», разгорнутая іх праграма і стыль жывапісу не маюць сабе роўных сярод ацалелых помнікаў Беларусі.

Ю.Хадыка, А.Ярашэвіч.

Экспанаты Слаўгарадчыны, знікшыя з музеяў

Даваенныя наведвальнікі Магілёўскага краязнаўчага музея памятаюць, што ў яго залах экспанаваліся троннае крэсла імператрыцы Кацярыны II і вялікі драўляны карэц часоў Аляксея Міхайлавіча. А ў Мінску, у Дзяржаўным гістарычным музеі, захоўвалася медная дошчачка, якая сведчыла аб тым, што ў Прапойску ў князя Галіцына гасцявала царыца. Гэтыя экспанаты трапілі ў музеі са Слаўгарадчыны, але зараз, на вялікі жаль, у музейных экспазіцыях іх няма.

Звесткі пра першыя два экспанаты змешчаны ў «Описании Могилевского музея», складзеным М.В.Фурсавым і выдадзеным у Магілёве ў 1898 г. У гістарычным адзеле гэтага апісання значыцца:

«1. Тронное кресло Императрицы Екатерины II. Стыль кресла рококо. Оно вызолочено по дереву, обито парчою из чистой серебряной нити с шелковыми затканными в нее цветами по темно-се-

рому фону. На сиденье и по обе стороны спинки вытканы государственный герб и вензель Императрицы на груди орла. Обивка прикреплена к остову кресла золочеными кнопками.

Кресло доставлено г. начальнику губернии от причта Пропойской православной церкви при легенде, что оно подарено Императрицею церкви во время проезда ее через Пропойск на отдых в Крым. Легенда эта, однако, не имеет никакой исторической подкладки; скорее должно предположить, что кресло ранее находилось в апартаментах Могилевского путевого дворца (тогда как оно попало в Пропойск). В записках Добрынина упоминается о тронном зале в доме Белорусского наместника. Оно могло стоять там...

7. Деревянный ковш времен царя Алексея Михайловича, выдолбленный с ручкою из одного куска дерева и расписанный внутри и снаружи масляными красками. Вместимость ковша ведро и

имеет почти круглую форму (диаметр его 10 — 12 вершков). Доставлено причтом Пропойской церкви».

Абодва гэтыя экспанаты зніклі ў час вайны. А вось сляды трэцяга — меднай дошчачкі з прапойскага маэнтка князя Галіцына, зробленай у гонар царыцы, — адшукаліся. У час Вялікай Айчыннай вай-

ны разам з іншымі «трафэямі» яе вывезлі ў Германію. Але пасля вайны яна была вернута ў Мінск і цяпер знаходзіцца дзесьці ў фондах музея. Выдавочна, калі-небудзь яна знойдзе сваё месца і ў экспазіцыі музея.

П. С. Ерашэнка.

З моўных скарбаў Слаўгарадчыны

НАРОДНАЯ МОВА

Народная мова Слаўгарадчыны — беларуская. На тэрыторыі Слаўгарадскага раёна сыходзяцца паўночна-ўсходні дыялект і сярэднебеларускія гаворкі паўднёва-заходняга дыялекту. Мясцовыя гаворкі краю звычайна ўмоўна адносяцца да магилёўскай групы паўночна-ўсходняга дыялекту.

Тэмп маўлення жыхароў павольны, выразны, без скарагаворкі (не кансанантны). У гаворках Слаўгарадчыны пад націскам налічваецца шэсць асноўных фанем: [i], [y], [u], [e], [o], [a]. У традыцыйных гаворках (у мове сярэдняга і старэйшага пакаленняў) адзначаюцца таксама закрытыя *ō* (блізкі да *у* — *соль*), *e* (блізкі да *іе* ці *ые* — *ліес*, *цыеп*) і дыфтонгі *іе* (*хліеб*), *ые* (*шыесць*). Ва ўсіх гаворках ненаціскныя галосныя вымаўляюцца амаль таксама выразна, часам крыху слабей (*галава*, *выгадавала*, *сіні*, *рыжы*, *мылыдыватыя*, *вычысылыся*, *сукаваты*, *сулудкуваты*, *меленькі*, нават *солодковаты*). Пад націскам галосныя могуць замяняцца: *і* на *ы* (*сімірыць* — *сымырыць*), *і* на *е* (з яця *ъ*) (*усмешка* — *усмішка*), *е* на *ы* (*злэй* — *злы*), *е* на *о* (*сёрнік*), *а* на *о* (*проуда*), *у* на *о* (*Сомойлінак*), старажытныя *о*, *е*, *ь* на *а* (*падпайзаць*, *зацясаваць*, *звяшчувіць*). Такая ж замена адзначаецца і ў старых помніках, на картах — *Быхаў*, або *Біхаў* (1589, 1655), *мужа* (*можа*) (1887), *Могилёв* або *Мугилёв* (1655, 1831), *штраф* (1850), *доць* (*даць*, 1887), *Добна* (в. Дубня, 1745). Усякі (націскны і ненаціскны) галосны і зычныя вымаўляюцца як двойныя ссаамма (сама). У суседстве з санорнымі часам мае месца скарачэнне галосных да нуля гука тыпу *бравік*, *слата*, *Мгулёў*, *нвзіць*.

У паўднёва-заходняй частцы Слаўга-

радскага раёна пашырана недысімілятыўнае поўнае аканне, г.зн. ва ўсіх складах перад націскам і пасля націску ў становішчы пасля зычных цвёрдых парных і заднепаднябных ненаціскных *о*, *а* супадаюць у даволі выразным гуку *а* незалежна ад якасці націскага галоснага і суседніх зычных. Напрыклад: (першы склад перад націскам) *насіць*, *бары*, *кадушка*, *вазок*, *вада* і (другі склад перад націскам) *баравік*, *кажаны*, *маладуха*, *карабёц*, *жарабók*, *садавіна*; (далейшыя склады перад націскам) *напалавінілі*, *напавычышчаліся гусі*; (абсалютны пачатак слова) *авёс*, *авёчка*; (паслянаціскны неканцавы адкрыты склад) *ціхая*, *вольнасці*; (канцавы і неканцавы закрыты склад) *ягадка*, *кóпанкаў*. Пашырана недысімілятыўнае поўнае аканне ў правабярэжжы Сожа і да левага берага Дняпра ў вёсках Бязуевічы, Людкоў, Прудок, Гайшын, Прыволле, Слаўня, Жаролы, Дуброўка, Кулікоўка, Вялікая Зімніца, Малая Зімніца, Рэкта, Акцяброва (Быч). Адзначалася таксама ў гаворках былых вёсак Хоцішча, Пчэльня, Запаланне, куды раней перасяліліся людзі з паўднёвага захаду раёна. Такое ж аканне назіраецца і ва ўсёй паўночна-ўсходняй частцы раёна, але толькі ў асобных вёсках: Андрэўка, (частка в. Шаламы), Жалезінка, Кашалёў, Курганне, Узгорск, Лапацічы, Рабавічы (палавіна вёскі), Рудня (Гіжэнскі сельсавет), Галуза, Дашкоўка, а таксама Бязуеўка і Кузьмінічы Чавускага раёна. Жыхары большасці гэтых вёсак з'яўляюцца перасяленцамі з паўднёвага захаду рэспублікі — з Кармянскага, Рагачоўскага, Буда-Кашалёўскага, Веткаўскага раёнаў. Паўднёва-заходняя частка Слаўгарадскага раёна паводле ненацісканога вакалізму прымыкае да цэнтральнай часткі Беларусі (Дыялекталагічны атлас